

Semsey Andor, a magyar tudomány nagy mecénása

BEVEZETŐ

Ádám József

az MTA rendes tagja, egyetemi tanár,
az MTA X. (Földtudományok) Osztályának elnöke
jadam@sci.fgt.bme.hu

Az MTA X. (Földtudományok) Osztálya az I. (Nyelv- és Irodalomtudományok), a II. (Filozófiai és Történettudományok) és a VIII. (Biológiai Tudományok) Osztály közreműködésével Akadémiánk elmúlt évi közgyűléséhez kapcsolódóan, 2008. május 7-én együttes, nyilvános közgyűlési osztályülést szervezett. Az előadóülés keretében megemlékeztünk Semsey Andor nagylelkű tudománypártolói, mecénási tevékenységéről, és felhívtuk a figyelmet ennek példaértékű fontosságára és jelentőségére. Erre az alkalmat Semsey Andorral kapcsolatos három évforduló adta: Semsey Andor 175 évvel ezelőtt (1833. december 22-én) született, 85 éve (1923. augusztus 14-én) hunyt el és tíz évvel ezelőtt (1998. május 18-án) a múzeumi világnapon vette fel a balmazújvárosi Helytörténeti Múzeum a Semsey Andor Múzeum nevet.

Semsey Andor a kiegyezést követően, egészen haláláig a magyar tudomány és kultúra talán legnagyobb mecénása volt. Magánvagyonára építve karolta fel a honi tudomány, oktatás és kultúra nemes ügyét. A balmaz-

újvárosi 40 ezer kataszteri holdas birtokon megtermelt jövedelem és az azzal való felelős gazdálkodás tette lehetővé a ma is követésre méltó, példaként állítható mecénási hozzáállását. A gazdálkodásból befolyó óriási jövedelem ellenére Semsey Andor szinte alig költött magára, de hosszú élete végéig (közel kilencven évet élt) bőkezűen támogatta a XIX. század végén kialakuló és fejlődő magyar tudományos intézeteket és oktatási intézményeket.

Semsey Andor sokoldalúan képzett, széles látókörű és haladó gondolkodású nagybirtokos volt. Érdeklődése a természettudományokra, elsősorban az ásványtanra és a földtanra irányult. Számos ásvány-, kőzet- és meteoritgyűjteményt, továbbá őslénytani gyűjteményt vásárolt intézményeink számára. A Magyar Nemzeti Múzeum ásványtani gyűjteményét 1878-tól kezdve évtizedeken át fejlesztette, azt adományaival világhírre emelte. Neki köszönhető a Magyar Királyi Földtani Intézet Stefánia úti palotája is. Támogatta Herman Ottó biológiai kutatásait

és néprajzi gyűjtőmunkáját, Eötvös Lorándnak Földünk nehézségi erőterére vonatkozó kísérleteit, a geológusok és geográfusok kutatásait és külföldi útjait. Az ő jóvoltából írtak ki pályadíjakat, fejlesztettek könyvtárakat és kutatólaboratóriumokat. 1889-ben 100 ezer forintos alapítványt tett a Magyar Tudományos Akadémián tíz alapvető tudományos munka megírásának jutalmazására. Tudományos célú adományai összességében véve meghaladták a kétmillió aranykoronát.

Semsey Andor tudományos tevékenységet is kifejtett. Tanulmányokat írt a harmadidőszaki őslénytan, a meteoritok tanulmányozása és a muzeológia témakörében. Munkásságának elismeréseként díszdoktorává avatta a budapesti és a kolozsvári Tudományegyetem, tiszteleti taggá választotta számos tudományos intézet és társulat, valamint a Magyar Tudományos Akadémia is.

Balmazújvárosban múzeumot, Budapesten utcát neveztek el róla, és két ásvány is őrzi nevét: az 1881-ben felfedezett *semseyit* (fémes fényű, feketésszürke ércásvány) és az 1889-ben Felsőbányán felfedezett *andorit* (ólomezüst-antimon kénvegyület).

Semsey Andor tudománypártolói működésével nemcsak a kortársai, hanem az utókor tiszteletét is kívívta. Megítélésünk szerint Semsey Andor arisztokrataként a legkiválóbbak közé tartozott, mivel örökölt kiváltságaiiban nemcsak a lehetőséget, hanem a nemzet

iránti köteleességét és felelősségét is meglátta. Életműve és személye iránt megnyilvánuló nagybecsülésünk jeléül adjuk közre a közgyűlési osztályülésen elhangzott előadásokat, amelyek Semsey Andor igen gazdag tudomány- és kultúratámogatói tevékenységét mutatják be (Marosi Ernő, Papp Gábor és Kecskeméti Tibor, Kordos László, Vásárhelyi Tamás, Hála József és Pozsonyi József cikkei).

Kiemelkedő mecénási tevékenysége követendő például szolgálhat a mai gazdasági elit számára.

Az elmúlt év során számos további programmal, rendezvénnyel és kiadvánnyal emlékeztek meg Semsey Andorról, a „Semsey Emlékév 2008” keretében. Így többek között 2008. november 14-én tudományos konferenciát szerveztek Balmazújvárosban *Semsey Andor Emlékezete* címmel. Emlékének megőrzése céljából a Tiszántúli Történetész Társaság „Semsey Andor emlékkötetben” adta ki

Semsey Andor összes nyomtatásban megjelent tudományos írását (és a májusi közgyűlési osztályülésünkön elhangzott előadásokat bővített ábra- és képanyaggal, valamint táblázatokkal együtt). A Magyar Természettudományi Múzeum 2008. november 18-án emlékkünnepség keretében előadótermet nevezte el róla (Semsey Andor Előadóterem), továbbá emléktáblát helyeztek el, és Semsey Andor emlékkiállítását is rendeztek. Semsey Andor emléket őrzi a Farkasréti temetőben található síremlék, amelyet osztályunk kez-

Semsey Andor mecénás. Részlet Stetka Gyula festményéről, amely a Magyar Állami Földtani Intézet Igazgatósági tanácstermében látható.

deményezésére a Magyar Tudományos Akadémia felújított. A 2008. május 7-i közgyűlési osztályülésünket követően az MTA Földtudományok Osztálya, a Magyar Állami Földtani Intézet és a Magyarhoni Földtani

Társulat képviselőjében sírján koszorúkat helyeztünk el.

Kulcsszavak: *andorit, Eötvös Loránd, Herman Ottó, mecénás, Semsey Andor, semseyít.*

IRODALOM

Pozsonyi József (2002): *A semsei Semsey család története*. Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága, Debrecen

Hála József – Papp G. – Pozsonyi J. (szerk.) (2008): *Semsey Andor emlékkötet*. Tiszántúli Történelem Társaság, Debrecen

Semsey Andor síremléke
a Farkasréti temetőben

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA EGY RÉGI JÓTEVŐJE, SEMSEY ANDOR

Marosi Ernő

az MTA rendes tagja

Szándékosan és nemcsak a régi kifejezés íze, hangulata kedvéért választottam a megemlékezés címében a manapság ritkán használatos „jótevő” kifejezést, amely sokat árul el a kultúra és a tudomány egykori pártolóinak magatartásáról és indítékairól. Azt a motivációt jelzi, szemben a modern mecénássághoz vagy a szponzoráláshoz tartozó képzetekkel, amelyet mindenekelőtt az önzetlenség jellemez, szemben a viszonzásul elvárható személyes vagy anyagi előnyökkel. Az igen alapos, különösen a mezőgazdaságra irányuló, korának legmagasabb színvonalán álló képzettséget szerző Semsey Andor amint tehetette, szabadon rendelkezhetett birtokainak jövedelmével, azokat rendbe hozva és bérbe adva már harmincharmadik évétől kezdve Pestre költözve, mintegy fő hivatásaként a kultúra és a tudomány támogatását művelte. Életrajzi irodalmából kiderül, hogy ezzel a tevékenységével ifjúkora óta vallott eszményképéhez, Széchenyi Istvánhoz csatlakozott. A reformkor hazafiasan cselekvő ideáljához még egy szál kapcsolta: Pulszky Ferenc, a Nemzeti Múzeum főigazgatója, aki emigrációjából akkor tért haza, amikor 1866-tól Semsey a szomszédságban, a Kálvin téren telepedett le.

Semsey alapos természettudományos műveltségének köszönhetően azonban – és nem utolsósorban Pulszky és Semsey közvet-

len munkatársának, a Nemzeti Múzeum ásványtárát vezető Krenner József tanácsainak hatására – tevékenysége nem maradt meg a reformkorra jellemző keretek között, hanem határozottan modernizációs, a természettudományok rohamos fejlődésének felismerése által meghatározott jelleget öltött. Ebben kétségtelenül igazodott a múzeum igényeihez, amikor az 1870-es évek vége felé először s aztán folyamatosan ásványtár nagyszabású fejlesztésére áldozott, s különösen két irányban: az őslénytani gyűjtemény gyarapításával s a meteoritgyűjteménnyel járult hozzá a múzeum jelentős nemzetközi gyűjteménnyé fejlesztéséhez. E gyűjteményegységek tudománytörténeti jelentősége annál is nagyobb, mivel éppen ezekben az évtizedekben a tudományos viták középpontjában álló diszciplínákat és szemléletmódokat megalapozó emléksanyagról van szó. A Georges Cuvier nevéhez és kataklizma-elméletéhez köthető szemléletmóddal szemben ezekben az évtizedekben jutott uralomra az evolucionizmus – s nemcsak a természettudományokra kiterjedő érvénnyel, hanem a történetiség abszolút érvényét honosítva meg a humán tudományokban is.

Aki ma belép a Tudományos Akadémia székházának dísztermébe, ma is átélheti ezeknek a magyar tudománytörténet számára